

---

Mgr. Andrea Hudáková, Ph.D.

*Prvopočáteční čtení a psaní*

# Čtení a psaní

---

- „*Psaní a čtení jsme vymezili jako komunikační aktivity spojené s užíváním vizuálního média. Nemáme tedy na mysli dovednost pouhého **grafického zaznamenávání textu a jeho dešifrování**. Pro ně jsme vyhradili termíny **písemný projev** a **základní čtení** a pokládáme je za předstupeň **funkčního psaní a čtení** – funkčního využívání písemného záznamu“ (ŠEBESTA, K. *Od jazyka ke komunikaci*. Didaktika českého jazyka a komunikační výchovy. Praha : Karolinum, 1999, s. 79).*

# Prvopočáteční čtení a psaní

---

- Počáteční čtení a psaní
- Technické čtení a psaní
- Triviální čtení a psaní
- Elementární čtení a psaní

# Dělení metod prvopočátečního čtení

---

- **Metody syntetické**
  - Metoda slabikovací
  - Metody hláskovací
    - Genetická metoda
    - Další metody hláskovací
- **Metody analytické, resp. analyticko-syntetické**

# Slabikovací metoda čtení

---

- Nejde o slabiky, ale o „**názvy písmen**“ (alfa, beta, gama, delta...)
  - Počátky: antika (14. století př. n. l.–4. století n. l.)
- U nás: od školských reforem Marie Terezie do 2. pol. 19. st.
  - Po roce 1869, kdy učitelé dostali větší volnost ve výběru metod čtení, ze škol metoda slabikovací velmi rychle zmizela

# Slabikovací metoda čtení

---

- 1. žáci: abecedáři
- 2. žáci: slabikanti
- 3. žáci: nominaristé

# Hláskovací metody čtení

---

- Místo „názvů písmen“ se děti učily „zvuky“, tj. hlásky
  - Reakce na složitost metody slabikovací
    - Od 16. století
    - Větší rozšíření až na přelomu 18. a 19. století

# Hláskovací metody čtení

---

- „Myšlenkou na zlepšení metody výuky počátků čtení se zabýval i Jan Amos Komenský. Jeho ‚Živá abeceda‘ vyvozuje k písmenům **zvuky zvířat** – (...) východisko k hlásce na začátku učení čtení“  
(KŘIVÁNEK, Z., WILDOVÁ, R. a kol. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha : PedF UK, 1998, s. 11).
- Později ale Komenský ustoupil tehdy běžné praxi a vrátil se k metodě slabikovací



## Genetická metoda čtení

---

- Z metod hláskovacích za nejdůležitější považují tzv. **metodu genetickou**
- Autorství genetické metody u nás je připisováno Josefu Kožíškovi

## Genetická metoda čtení

---

- Metoda vychází z biogenetického pravidla pro vývoj dovednosti čtení = předpoklad: *„ve vývoji dítěte v oblasti čtení a psaní se opakuje vývoj písma a psaní v kulturním vývoji lidské společnosti“*
  - ▶ Má-li dítě pochopit smysl písemného sdělení – *musí (alespoň zkráceně a episodicky) projít „obrázkovým písmem“*

# Genetická metoda čtení

---

- Při výuce čtení genetickou metodou je zásadní ...

## Genetická metoda čtení

---

- Při výuce čtení genetickou metodou je zásadní **myšlenka**
- 1. myšlenka ► 2. úkoly zaměřené na mechanický nácvik čtení

## Genetická metoda čtení: POUPATA (1913)

---

- Zásada: vést děti od začátku k pochopení toho, že **grafický záznam má nějaký význam** = při čtení a psaní jde primárně o vyjádření **myšlenky** ► **zapisovací metoda**

## Genetická metoda čtení: POUPATA (1913)

---

- Co děti prožily v létě: „... *jeden chlapec nakreslil postupně v jedné řadě krátkou čárku, potom směsici čar a nakonec jednu dlouhou čáru.*“


## Genetická metoda čtení: POUPATA (1913)

---

- Po chlapcově vyprávění už mohou ostatní děti „číst“ jeho sdělení
- Učitel: *„Jenomže všechno, co se stalo, nedokážeme nakreslit. Proto se učíme číst, abychom o všem dokázali napsat. Kožíšek tedy vede svou genetickou (či zapisovací) metodou žáky k tomu, aby pochopili sdělovací (komunikativní) funkci psané řeči.“*

## Genetická metoda čtení: **POUPATA** (1913)


---

- Začátek výuky čtení
  - Písmena-zkratky jmen či příjmení žáků = **písmena s uzlíčky**
  - A. = např. Anička, K. = Kája, N. = Novák
- Děti v podstatě ihned po nástupu do školy **psaly a četly** ve **smysluplných větách**
  - A. –  .



## Genetická metoda čtení: POUPATA (1913)

---

- Začátek výuky čtení
  - Písmena-zkratky jmen či příjmení žáků = **písmena s uzlíčky**
  - A. = např. Anička, K. = Kája, N. = Novák
- Děti v podstatě ihned po nástupu do školy **psaly a četly** ve **smysluplných větách**
  - A. –  . = *Anička má jablíčko.*


## Genetická metoda čtení: **POUPATA** (1913)

---

- Děti rozuměly zkratkám (A.) ► „odebraly uzlíčky“ ► uměly **psát a číst písmena**
  - A. = Anička, A = počáteční písmeno jména Anička, tedy A

# Genetická metoda čtení: POUPATA (1913)

---

- **Písmena** ► skládání **slov**
  - M + A = MÁ
- **Věty**
  - A. MÁ  . = *Anička má jablíčko.*
- Krátké texty
- Delší texty
- Souvislé texty

## Genetická metoda čtení: **POUPATA (1913)**

---

- Důraz kladen na **HŮLKOVÉ PÍSMO**
- Děti hned od začátku výuky nejen čtou, ale také ...

## Genetická metoda čtení: **POUPATA (1913)**

---

- Důraz kladen na **HŮLKOVÉ PÍSMO**
- Děti hned od začátku výuky nejen čtou, ale také **PÍŠOU**
- Od **HŮLKOVÉHO PÍSMÁ** postupně přecházejí k tiskacímu písmu
  - Zhruba v polovině ..... se začínají učit psát psacím písmem

## Genetická metoda čtení: **POUPATA (1913)**

---

- Důraz kladen na **HŮLKOVÉ PÍSMO**
- Děti hned od začátku výuky nejen čtou, ale také **PÍŠOU**
- Od **HŮLKOVÉHO PÍSMÁ** postupně přecházejí k tiskacímu písmu
  - Zhruba v polovině 1. ročníku se začínají učit psát psacím písmem

## Genetická metoda čtení: **POUPATA** (1913)

---

- Kožíškova genetická metoda u nás běžně používána až do roku ...

## Genetická metoda čtení: **POUPATA** (1913)

---

- Kožíškova genetická metoda u nás běžně používána až do roku 1953
  - ▶ Po r. 1953 ...



## Genetická metoda čtení: **POUPATA** (1913)

---

- Kožíškova genetická metoda u nás běžně používána až do roku 1953
  - ▶ Po r. 1953 u nás byla zakázána
  - ▶ V celé ČSSR se musela používat  
..... metoda

## Genetická metoda čtení: **POUPATA** (1913)

---

- Kožíškova genetická metoda u nás běžně používána až do roku 1953
  - ▶ Po r. 1953 u nás byla zakázána
  - ▶ V celé ČSSR se musela používat analyticko-syntetická hlásková/zvuková metoda

## Genetická metoda čtení po r. 1989

---

- SPN (1995)
  - PhDr. Jarmila Wagnerová, CSc.
  - Projekt: cílem bylo využít myšlenek a zkušeností metody J. Kožíška, vycházela též z myšlenek V. Příhody aj.
- Comenia Script (2011)
- Fraus (2012)
- <http://www.vyukoveprogramy.com/1--trida-k16/> (2012)
- Klett (2013)
- Knižní produkce

# Genetická metoda čtení – zkušenosti, názory

---

- Mart'anština
- Motivace ke čtení
- Rychlost výuky
- Obecná praktická využitelnost
- ZŠ Proboštov
- Článek na [www.rvp.cz](http://www.rvp.cz)
- <http://jesterky-z-lukasky.webnode.cz/products/geneticka-metoda-/>

---

*andrea.budakova@ff.cuni.cz*

## Abecedáři

---

- Učili se nazpaměť posloupnost **názevů písmen abecedy**
  - Měl-li žák např. ukázat písmeno k na tabuli s napsanou abecedou, ukazoval postupně na všechna písmena a zároveň je pojmenovával: á, bé, cé, dé, é, ef, gé, há, chá, í, jé, ká...
  - Tato etapa trvala několik ...



## Slabikanti

---

- Z názvů písmen abecedy se učili skládat **slabiky**. Ty měli napsané na tabuli i na svých dvou listech papíru
  - Na jedné straně papíru byla abeceda a na druhé kombinace písmen: ab, ac, ad...; ba, ca, da..., které se četly á-bé, á-cé, á-dé; bé-á, cé-á, dé-á...
  - Postupně se nacvičovala „**slabičná schémata**“: např. *po* četli pé-ó-po, *le* četli el-é-le...



## Nominaristé

---

- Četli **slova**, přičemž využívali své znalosti čtení slabičných schémat
  - *pole* četli četli pé-ó-po-el-é-le-pole
  - *chyba* cé-há-ypsilon-chy-bé-á-ba chyba





- 
- *v létě jsme si vzali sirky*



- 
- *potom jsme si u lesa udělali ohniček*



Poupata Čítanka malých (Kožíšek, 1929, s. 10)



F. T. K.



L. N. E.



Poupata Čítanka malých (Kožíšek, 1929, s. 13)



K. -  A   
L. -  A   
J. -  I 















A I A A I I  
I A I I A A



Poupata Čítanka malých (Kožíšek, 1929, s. 16)



L. MÁ          
I B. MÁ          
N. MÁ        
EMA MÁ       A   
MÁMA MÁ  I  



MÁ.      EMA.      MÁMA.  
EMA.      MÁMA.      MÁ.



Poupata Čítanka malých (Kožíšek, 1929, s. 20)



**MÁME SOVU.  
SOVA JE MOJE.  
MÍVÁ SAMÉ MASO.  
SOVA VÍ O MASE.  
EVO! EVO!  
SOVA JÍ SAMA!  
VÍ O MASE A JÍ JE.  
EVA JE U SOVY.**



Poupata Čítanka malých (Kožíšek, 1929, s. 38)



U SALAČŮ ZABÍJELI.  
ZVALI NÁS NA BESEDU.  
TETA SE TOČÍ U KAMEN.  
PAN SALAČ ČEKÁ NA NÁS.  
VEDE NÁS KE STOLU.

NA STOLE MÍSY, PEKÁČE,  
MASO, ČAJ A KOLÁČE.  
JÍME, PIJEME, POVÍDÁME.  
PAN SALAČ SE USMÍVÁ.  
O JÉ! TO MÁME ČASY!



# Poupata Čítanka malých (Kožíšek, 1929, s. 102)

o a d g

o a d g

Vy máte Vítu. My máme  
Jana. Často u nás čtou.

Jan si tady i píše. Váš  
Vít jenom čte. Má sešity  
doma. Nemá je u nás.  
Má tu jen gumu a mič.

Mičem Vít metá sem tam.  
Náš pes Mungo se na to těší.  
Cupry cup! a má mič.  
Mič potom nese nám.  
Je pyšný a dá mi pac.





- 
- *Se synem jsme se věnovali nácviku „mart’anštiny“ – rozklad slova na hlásky a jeho následné složení – celé první dva měsíce školního roku. (rodič)*



- 
- *Po 4 měsících výuky je syn schopen přečíst krátkou pohádku, příběh atd., bez zaškobrtnutí čte nadpisy a nápisy a třeba i názvy obcí při jízdě autem. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že tato schopnost číst nápisy kolem sebe je velmi silnou motivací a povzbuzuje zájem o další čtení, takže syn se snaží přečíst prakticky cokoli, co je psáno velkými tiskacími písmeny. A protože si zároveň s velkými písmeny ukazují i tvary malých písmen, nedělá mu větší problém přečíst ani ta.) (rodič)*



- 
- *Pokud bych měla srovnávat s klasickou „slabikovací“ (analyticko-syntetickou) metodou (číst se s ní učí někteří synovi kamarádi), tak ve chvíli, kdy syn již pomocí obrázků tvoří vlastní věty, kamarádi se teprve učí číst a psát slabiky. (rodič)*



- 
- *Děti mohou téměř okamžitě psát, což je využitelné i v ostatních předmětech, např. v prvouce názvy stromů, ovoce apod., v matematice mohou děti číst jednoduché slovní úlohy... (učitel)*

